

ALEXANDRA TOMASELLI

ÓSLAKOS NÉPEK EURÓPÁBAN ÉS NEMZETKÖZI VÉDELMIK AZ ÉGHAJLATVÁLTOZÁS FENYEGETÉSÉVEL SZEMBEN*

Az Éghajlatváltozással Foglalkozó Kormányközi Bizottság (*Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC*) második szakértői csoportjának 2014-es ötödik értékelő jelentése a politikai döntéshozóknak címezve világosan megerősíti, hogy „az éghajlatváltozás kockázatot jelent az emberiségre és a természetre”.¹ A jelentés effajta kockázatként sorolja fel a tiszta vízhez, élelemhez és egyéb, az emberek ellátása kapcsán nélkülözhetetlen forráshoz való hozzáférés csökkenését.² Az éghajlatváltozás szempontjából az őslakos népek a társadalom legsebezhetőbb csoportjai közé tartoznak, mivel saját területükhöz, földjükhöz alapvetően mély és spirituális kapcsolat köti őket.³ Emellett pedig e csoportok másoknál lényegesen kevesebb éghajlatváltozást előidéző cselekményt hajtottak végre.⁴

Jelenleg nem létezik olyan dokumentum, mely kifejezetten védi az őslakos népeket az éghajlatváltozás káros hatásaival vagy az ezáltal okozott károkkal szemben. Ennek elsődleges oka az éghajlatváltozás természete, mely rendkí-

* A tanulmány korábban megjelent angolul: *European Yearbook of Minority Issues*, Vol. 14, 2016, 37–65. p.

¹ Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC): Summary for Policymakers, In: FIELD, C.B. et al. (eds.): *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*, Part A: Global and Sectoral Aspects. Contribution of Working Group II to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, Cambridge University Press, Cambridge – New York, 2014, 1–32. p., 3. p. Az ICC kormányközi szervezet, mely nyitott az ENSZ és Meteorológiai Világszervezet (WMO) tagjai számára és jelenleg 195 tagja van. A szervezet közvetlenül kutatást nem folytat, azonban tudósok ezrei segítik munkáját, melyet a Titkárság irányít és kapcsolatot tart a résztvevő országok kormányaival. L.: IPCC Structure, <http://ipcc.ch/organization/organization_structure.shtml> (letöltve: 2016. 02. 23.).

² BURGER, Michael – WENTZ, Jessica: *Climate Change and Human Rights*, Sabin Center for Climate Change Law at Columbia University, United Nations Environment Programme, Nairobi, 2015, 2. p.

³ BAIRD, Rachel: The Impact of Climate Change on Minorities and Indigenous Peoples, *Minority Rights Group Briefing Papers*, April 2008, 1, 4. p.

⁴ SALICK, Jan – BYG, Anja: *Indigenous Peoples and Climate Change*, Tyndall Centre Publication – Tyndall Centre for Climate Change Research, Oxford, 2007, 4. p.; HAVEMANN, Paul: Mother Earth, Indigenous Peoples and Neo-liberal Climate Change Governance, In: LENNOX, Corinne – SHORT, Damien (eds.): *Handbook of Indigenous Peoples' Rights*, Routledge, London – New York, 2016, 181. p.

vül homályos és zavaros jelenség. Valójában rendkívül nehéz szigorúan jogi értelemben megállapítani vagy kijelenteni az éghajlatváltozás hatásai és az óslakos népek (emberi) jogainak esetleges megsértése közötti okozati kapcsolatot.

A fentiek alapján a tanulmány három célt tűz ki maga elé. Elsőként, bemutatja a nemzetközi vitákat, szakmai megközelítéseket és fogalmi, illetve elemzési kérdéseket, melyek az emberi jogok és éghajlatváltozás közötti kapcsolattal összefüggésben merültek és merülnek fel. Másodszor, megpróbálja megállapítani, hogy a nem megújuló energiaforrások, mint például a fosszilis tüzelőanyagok (például: kőolaj és földgáz) kiaknázása, kizsákmányolása milyen módon járul hozzá az éghajlatváltozáshoz és ennek a folyamatnak (bizonyos) káros hatásai, akár közvetlen vagy közvetett módon, veszélyt jelentenek-e az óslakos népekre és jogaikra Oroszországban és Észak-Európában (Dánia-Grönland, Finnország, Norvégia és Svédország). Harmadszor, szeretné beazonosítani, mely óslakos népekkel kapcsolatos nemzetközi jogi dokumentumok biztosítanak (valamilyen) védelmet az óslakos népek számára néhány éghajlatváltozással összefüggő kárral szemben.

Jelen tanulmány feltételezi, hogy az egész világon élő minden óslakos nép számára mind a saját földterületükhöz való kapcsolata, mind a saját földhöz való joguk rendkívüli jelentőséggel bír. A tanulmány azonban nem kívánja az óslakos népek gazdag kultúráját egyetlen közös kategóriára csökkenteni. A szerző tudatában van annak, hogy az óslakos népek, valamint kultúráik, életmódjuk, természeti és/vagy városi környezetük között sok különbség figyelhető meg, ezáltal pedig a földterületükhöz való kapcsolatukban, illetve abban is, hogyan érintheti őket az éghajlatváltozás. A tanulmány megpróbálja meghatározni az Oroszországban és Észak-Európában élő óslakos népeknek az éghajlatváltozás által okozott károk vezérfonalát.

Végül szükséges azt is hangsúlyozni, hogy a tanulmány csupán egy rendkívül széles témakör felszínét kapargatja. A tanulmány nem elemzi az éghajlatváltozás csökkentésével vagy az ahhoz való alkalmazkodást szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos nemzeti szabályozást (vagy ítélkezési gyakorlatot)⁵,

⁵ Az ún. „csökkentés” és „alkalmazkodás” kétsíkú megközelítését az ENSZ Éghajlatváltozási Keretegyezményének (UNFCCC) 2. cikke tartalmazza. BEYERLIN, Ulrich - MARAUHN, Thilo: *International Environmental Law*, Hart Publishing, Verlag Beck, Nomos, Oxford, 2011, 159. p. A „csökkentés” az üvegházhatású gázok koncentrációjának rögzítését foglalja magába „azon a szinten, amellyel elkerülhető, hogy az éghajlatrendszerre gyakorolt emberi eredetű hatások veszélyes méreteket öltsenek” (UNFCCC, 2. cikk, első mondat). „Ezt a szintet olyan időkereten belül kell elérni, mely megfelelőnek bizonyul arra, hogy az ökoszisztéma természetes módon alkalmazkodjon az éghajlatváltozáshoz, illetve nem lehet veszélyeztetni az élelmiszertermelést és lehetővé kell tenni a fenntartható mértékű gazdasági fejlődést (UNFCCC, 2. cikk, második mondat). Ez vonatkozik az „alkalmazkodásra”, más szóval, „a kibocsátást csökkentő intézkedések a kibocsátások alacsonyabb szintje elérésének elvét tartják szem előtt annak érdekében, hogy biztosítsák az ökoszisztéma éghajlatváltozáshoz történő természetes alkalmaz-

sem azokat a káros hatásokat, melyeket az említett intézkedések az őslakos népek számára okozhatnak a vizsgált országokban. Ezt a témakört nemrégiben a három skandináv országgal kapcsolatban vizsgálták⁶, azonban egyéb országok esetében is további kutatást igényelne.

Az emberi jogok és az éghajlatváltozás kapcsolata

Az Inuit beadvány

2005 végén az inuit őslakos közösség kérelmet nyújtott be az USA ellen az Emberi Jogok Amerika-közi Bizottságához (*Inter-American Commission of Human Rights*; a továbbiakban Amerika-közi Bizottság).⁷ A felperes Sheila Watt-Cloutier, az Inuit Circumpolar Conference⁸ elnöke volt, akit az említett szervezet, illetve több, mint 60 egyéb inuit felperes támogatott az USA-ból és Kanadából.⁹ A felperesek azt állították, hogy a globális felmelegedés (mint az éghajlatváltozás egyik fő káros hatása) által okozott emberi jogi jogsértések

kodását. Az alkalmazkodást szolgáló intézkedések proaktívabb nézetet képviselnek és az ökoszisztéma megfelelő működését olyan intézkedések bevezetése által akarják biztosítani, melyek a sérülékeny ökoszisztéma védelme és erősítése érdekében emberi beavatkozást is magukba foglalnak. MAGUIRE, Rowena: *Foundations of International Climate Law: Objectives, Principles and Methods*, In: HOLLO J, Erkki – KULOVESI, Kati – MEHLING, Michael (eds.): *Climate Change and the Law*, Springer, Dordrecht – Heidelberg – New York – London, 2013, 89. p.

⁶ L. például: STOYANOVA L., Irina: *The Saami facing the Impacts of Global Climate Change*, In: ABATE S., Randall – KRONK WARNER, Elizabeth Ann (eds.): *Climate Change and Indigenous Peoples: The Search for Legal Remedies*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, Northampton, 2013, 287–312. p. Stoyanova két témakört helyezett a középpontba. Először a szerző a három északi ország éghajlatváltozás csökkentésének és mérséklésének szabályozásával kapcsolatos hazai eszközöket és ezek számi népekre tett hatásait vizsgálta. Másodszer, a helyi és regionális, az éghajlatváltozásra jogi válaszokat váró számi intézményekkel foglalkozott és értékelte ezen intézmények erejét és tevékenységét. Uo., 289. p.

⁷ *Petition to the Inter-American Commission on Human Rights Seeking Relief from Violations Resulting from Global Warming Caused by Acts and Omissions of the United States submitted by Sheila Watt-Cloutier, with the Support of the Inuit Circumpolar Conference, on behalf of All Inuit of the Arctic Regions of the United States and Canada, 7 December 2005*, <<http://www.inuitcircumpolar.com/uploads/3/0/5/4/30542564/finalpetitionicc.pdf>> (letöltve: 2016. 02. 03.).

⁸ Az Inuit Sarkkörüli Konferencia (*Inuit Circumpolar Conference*) a jelenlegi Inuit Sarkkörüli Tanács (*Inuit Circumpolar Council, ICC*) korábbi elnevezése, mely kb. 160 ezer Alaszkában, Kanadában, Grönlandon és Csukotkában (Oroszország) élő inuitot képvisel. Kanadai Inuit Sarkkörüli Tanács (*Inuit Circumpolar Council Canada*) About ICC: <<http://www.inuitcircumpolar.com>> (letöltve: 2016. 02. 05.); Inuit Circumpolar Council Canada, ICC's Beginning: <<http://www.inuitcircumpolar.com/icc-beginning.html>> (letöltve: 2016. 02. 05.).

⁹ Beadvány [...]: 7. jegyzet, belső címlap és 1. p.

áldozataivá váltak, mely abból adódott, hogy az USA elutasította az üveg-házhatást okozó gázok kibocsátásának csökkentését. A kérelmet benyújtók szerint ezáltal több, az Emberi Jogok és Kötelességek Amerikai Nyilatkozata, valamint egyéb nemzetközi dokumentum által is elismert emberi jogot sértettek meg. A felperesek szerint e jogok a „kultúrához, tulajdonhoz, az egészség megőrzéséhez, az élethez, a fizikai integritáshoz, a biztonsághoz, valamint a megélhetéshez és lakóhelyhez, a mozgáshoz és az otthon sérthetlenségéhez való jogot érintik”¹⁰.

2006 novemberében az Amerika-közi Bizottság elutasította az ügyet és kimondta, hogy a rendelkezésre bocsátott információk nem teszik lehetővé annak megállapítását, hogy a felperesek állításai valóban emberi jogi jogsértéseknek tekinthetők-e.¹¹ 2007. március 1-jén, Watt-Cloutier kérésére került sor az *Emberi jogok és globális felmelegedés*¹² című nyilvános meghallgatásra az EarthJustice szervezet és a Nemzetközi Környezetvédelmi Jogi Központ (*Center for International Environmental Law*) részvételével a döntéssel kapcsolatos egyéb információ megosztása, megvitatása céljából. Ezen kívül egyéb intézkedés nem valósult meg az ügygel kapcsolatban¹³, habár mind a beadvány, mind a nyilvános meghallgatás az emberi jogok és az éghajlatváltozás (és hatásai) közötti lehetséges kapcsolat tudományos megvitatását sürgette.¹⁴

Az emberi jogok és az éghajlatváltozás közötti kapcsolat: csapda?

Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának (EJT) 2008. március 28-i 7/23 sz. határozata az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának Hivatala (OHCHR) számára feladatként határozta meg, hogy egyéb, a témával foglalkozó nemzetközi szervezettel közreműködve készítsen egy „részletes elemző tanulmányt az éghajlatváltozás és az emberi jogok közötti kapcsolatáról, melyet a Tanács számára a tizedik ülészak előtt nyújtson be” (a továbbiakban: a tanulmány).¹⁵ A tanulmányt

¹⁰ Beadvány [...]: 7. jegyzet, 5. p. A beadvány friss mélyelemzésével kapcsolatban L.: OSOFSKY M., Hari: Complexities of Addressing the Impacts of Climate Change on Indigenous Peoples through International Law Petitions: A Case Study of the Inuit Petition to the Inter-American Commission on Human Rights, In: ABATE-KRONK WARNER: *i.m.*, 313–336. p.

¹¹ OSOFSKY M., Hari: The Inuit Petition as a Bridge? Beyond Dialectics of Climate Change and Indigenous Peoples' Rights, *American Indian Law Review*, 31(2), 2007, 676. p.

¹² L.: Amerika-közi Emberi Jogi Bizottság (*Inter-American Commission on Human Rights*): IACHR Announces Webcast of Public Hearings of the 127th Regular Period of Sessions, Press Release No. 8/07, 26 February 2007, <<http://www.cidh.org/Comunicados/English/2007/8.07eng.htm>> (letöltve: 2016. 03. 02.).

¹³ OSOFSKY M.: Complexities of Addressing..., 10. jegyzet, 314. p.

¹⁴ MCINERNEY-LANKFORD, Siobhan – DARROW, Mac – RAJAMANI, Lavanya: Human Rights and Climate Change: A Review of the International Legal Dimensions, *The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank Study Series*, Washington, 2011, 8. p.

¹⁵ Emberi Jogi Tanács (EJT): *Emberi jogok és éghajlatváltozás, 7/23 sz. határozat*, 2008. március 28., 2. p.

2009. január 15-én nyújtották be¹⁶, mely többek között kiemelte, hogy az „enyhítő intézkedések”¹⁷, mint például a bio-üzemanyag előállításának „ellentétes másodlagos hatása lehet az emberi jogokra, különösen az élelemhez való jogra”¹⁸. Emellett a tanulmány aggályosnak tartotta mind a bio-üzemanyagok iránti igényt és az erdőirtást, mind a lebomlási folyamatokat, mivel ezek az őslakos népek területhez és kultúrához való jogának lehetséges megsértéséhez vezethetnek.¹⁹

A tanulmány következtetése az volt, hogy „az éghajlatváltozással összefüggő hatások [...] több ponton kapcsolódnak az emberi jogok hatékony élvezetéhez. Az emberi jogokra gyakorolt hatások lehetnek közvetlenek, mint például, hogy a szélsőséges időjárási jelenségek veszélyt jelenthetnek az élethez való jogra, azonban gyakran közvetett és folyamatos módon is hatással lehetnek az emberi jogokra, mint az egészségügyi rendszerekre mért növekvő feszültség és az éghajlatváltozás okozta elvándorlás általi kiszolgáltatottság”²⁰. Azonban „a globális felmelegedés által okozott fizikai hatásokat nem lehet könnyedén az emberi jogi jogsértések közé besorolni, azért sem, mivel az éghajlatváltozás okozta károk gyakran nem tulajdoníthatók egyértelműen bizonyos országok tettei vagy mulasztásai következményének”²¹. Ennek ellenére „az éghajlatváltozással összefüggő károk továbbra is meghatározó mértékben érintik az emberi jogokat és a nemzetközi jogi kötelezettségeket”²², illetve „a jogvédelem továbbra is fontos biztosíték marad az éghajlatváltozással összefüggő kockázatokkal szemben és a nemzeti szinten az éghajlatváltozást enyhítő és ahhoz való alkalmazkodást támogató politikákból és intézkedésekből eredő emberi jogi jogsértések kezelése során”²³.

Az ENSZ Emberi Jogi Tanácsának 2009. március 29-i 10/4. számú, az *Emberi jogok és az éghajlatváltozás* című határozatának bevezetője megerősíti a tanulmány következtetéseit, mégpedig azt, hogy „[...] az éghajlatváltozással kapcsolatos hatások több ponton, közvetlenül vagy közvetetten, összefüggnek az emberi jogok hatékony élvezetével, beleértve többek között az élethez való jogot, a megfelelő élelemhez való jogot, az elérhető legjobb egészségi állapothoz való jogot, a megfelelő lakhatáshoz való jogot, az önrendelkezéshez való

¹⁶ EJT: Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának éves jelentése és a Főbiztos Hivatalának és a Főtitkár jelentései, az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosi Hivatalának jelentése az éghajlatváltozás és az emberi jogok közötti kapcsolatról, UN Doc. A/HRC/10/61, 2009. január 15.

¹⁷ L.: az 5. jegyzetben a csökkentéssel és alkalmazkodással kapcsolatos kétsávú megközelítésről.

¹⁸ EJT: Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának éves jelentése..., 16. jegyzet, 65. bekezdés.

¹⁹ Uo., 67–68. bekezdés.

²⁰ Uo., 92. bekezdés.

²¹ Uo., 96. bekezdés.

²² Uo.

²³ Uo.

jogot és a tiszta ivóvízhez és a megfelelő szennyvízelhelyezéshez jutás jogát [...]”²⁴. Az EJT a fenti összefüggést további határozatokban is megismételte.²⁵

Mit jelent azonban jogi értelemben az effajta két homályos jelenség, mint az éghajlatváltozás és az emberi jogok közötti kapcsolat? Az inuit beadvánnyal összefüggésben néhány szakértő kifejtette, hogy „az éghajlatváltozás sérti az emberi jogokat”²⁶. Azonban ez egy hétköznapi állítás. A tanulmányban az OHCHR széleskörű egyetértésről számolt be a tekintetben, hogy „általánosságban véve az éghajlatváltozás negatívan hat az emberi jogok tiszteletben tartására, megvalósítására”.²⁷ Így a fenti feltételezés, miszerint „az éghajlatváltozás sérti az emberi jogokat” rövid összefoglalása annak, hogy (1) az éghajlatváltozás (és hatásai) befolyásolhatják több emberi jog gyakorlását²⁸, az Emberi Jogi Tanács határozataival összhangban. Összefoglalva, a különböző keretrendszerek és feltételek ellenére az éghajlatváltozás nagy valószínűség szerint befolyásolja, többek között az élethez, a megfelelő élelemhez és ivóvízhez, az egészséghöz és az önrendelkezéshez való jog megvalósulását.

Emellett az emberi jogok és az éghajlatváltozás közötti kapcsolatot tudományos értelemben egyéb, specifikusabb módokon is vizsgálták, illetve lehet vizsgálni. Ennek megfelelően vizsgálható, hogy (2) az emberi jogi megközelítés alkalmazható-e az éghajlatváltozás hatásainak értékelésére, és ha igen, hogyan²⁹; (3) a meglévő emberi jogi védelmi rendszer képes-e védeni, és ha igen, milyen módon, az éghajlatváltozás okozta károk esetleges áldozatait³⁰; (4) az emberi jogok képesek-e vagy kellene-e formálniuk az (nemzetközi és/

²⁴ EJT: *Az emberi jogok és az éghajlatváltozás, 10/4 sz. határozat*, 2009. május 12., Preambulum, 7. bekezdés.

²⁵ L.: *Emberi jogok és éghajlatváltozás, 18/22. sz. határozat*, 2011. szeptember 30., 13. bekezdés; *26/27. sz. határozat*, 2014. június 27., 17. bekezdés; *29/15. sz. határozat*, 2015. július 2, 8. bekezdés.

²⁶ RATHGEBER, Theodor: *Climate Change Violates Human Rights*, Heinrich Böll Foundation Ecology Serie, Berlin, 2009, <http://in.boell.org/sites/default/files/downloads/Endf_Climate_Change_Human_Rights.pdf> (letöltve: 2016. 03. 05.) idézi: BODANSKY, Daniel: Introduction: Climate Change and Human Rights: Unpacking the Issues, *Georgia Journal of International and Comparative Law*, 38(3), 2010, 26. jegyzet, 518. p.

²⁷ EJT: *Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának éves jelentése...*, 16. jegyzet, 69. bekezdés.

²⁸ BODANSKY: i.m., 26. jegyzet, 518. p.

²⁹ CANEY, Simon: Climate Change, Human Rights and Moral Thresholds, In: HUMPHREYS, Stephen (ed.): *Human Rights and Climate Change*, Cambridge University Press, Cambridge – New York – Melbourne, 2010, 90. p. Caney itt azzal érvel, hogy az éghajlatváltozás hatásainak emberi jogi rendszeren keresztül történő értékelése nagy valószínűség szerint befolyásolja annak értelmezését, hogy ki lehet felelős az éghajlatváltozásból eredő terhekért és ennél fogva milyen politikák lennének megfelelő(bb)ek.

³⁰ Erről L.: ABATE S., Randall: Climate Change, the United States and the Impacts of Arctic Melting: A Case Study in the Need for Enforceable International Environmental Human Rights, *Stanford Environmental Law Journal*, 26(3), 2007, 3–76. p.; AMINZADEH C., Sara: A Moral Imperative: The Human Rights Implications of Climate Change, *Hastings International and Comparative Law Review*, 30(2), 2007, 231–265. p. Kimondottan az óslakos népekkel kapcsolatban L.: ABATE S.–KRONK WARNER: i.m.

vagy nemzeti) éghajlat-politikát és az ezzel kapcsolatos jog alakulását és alkalmazását³¹; illetve ehhez kapcsolódva, (5) szükséges-e az emberi jogokat figyelembe venni, és ha igen, milyen módon, az éghajlatváltozással kapcsolatos tárgyalások során³²; vagy (6) az éghajlatváltozás kezelése érdekében elfogadott intézkedések – tehát nem az éghajlatváltozás, hanem az éghajlatváltozás mérséklése és az ahhoz való alkalmazkodást szolgáló intézkedések³³ – befolyásolják-e, és ha igen, hogyan az emberi jogok élvezetét³⁴, ahogyan azt az Emberi Jogi Tanács is megerősítette.³⁵

Egy másik megközelítés (és gyorsan növekvő kutatási terület) keresztezi a (7) migrációs szabályozást, menekültjogot és az éghajlatváltozáshoz köthető „mozgást”³⁶, különösen a környezeti hatások vagy éghajlat okozta emberi mobilitást³⁷, áttelepítést³⁸, illetve klímamenekülteket³⁹. Emellett az is a jelenleg zajló kutatások tárgya, hogy (8) az éghajlatváltozás közvetlen vagy közvetett okozója lehet-e az „etnikai” konfliktusnak.⁴⁰ Végül, (9) egyre növekvő irodalom foglalkozik az ún. „éghajlati igazságosság” kérdéskörével.⁴¹

³¹ KOIVUROVA, Timo – DUYNCK, Sébastien – HEINAMAKI, Leena: Climate Change and Human Rights, In: HOLLO-KULOVESI-MEHLING: *i.m.*, 289–290. p.; MCINERNEY-LANKFORD, Siobhan: Climate Change and Human Rights: An Introduction to Legal Issues, *Harvard Environmental Law Review*, 33, 2009, 436. p.

³² KOIVUROVA-DUYNCK-HEINAMAKI: *i.m.*, 290. p. A mellette és ellene szóló érvekről L.: HUNTER B., David: Human Rights Implications for Climate Change Negotiations, *Oregon Review of International Law*, 11, 2009, 231–363. p.

³³ L. az 5. jegyzetet a csökkentéssel és alkalmazkodással kapcsolatos kétsávú megközelítéstről.

³⁴ MCINERNEY-LANKFORD: *i.m.*, 31. jegyzet, 436. p.

³⁵ „[...] A jogvédelem továbbra is fontos biztosíték marad az éghajlatváltozás okozta kockázatokkal és az éghajlatváltozással foglalkozó nemzeti szinten meghozott politikákból és intézkedésekből eredő emberi jogi jogsértésekkel szemben”. EJT: *i.m.*, 16. jegyzet, 96. bekezdés.

³⁶ Erről L. a következő alapos elemzést: MCADAM, Jane: *Climate Change, Force Migration and International Law*, Oxford University Press, Oxford, 2012.

³⁷ Ezzel kapcsolatban, többek között L.: BALDWIN, Andrew: The Political Theologies of Climate Change induced Migration, *Critical Studies on Security*, 2(2), 2014, 210–222. p.

³⁸ L. például: NASER, Mostafa Mahmud: Climate-induced Displacement in Bangladesh: Recognition and Protection under International Law, *Nordic Journal of International Law*, 82(4), 2013, 487–527. p.

³⁹ Az „éghajlati menekültek” kifejezés használhatóságával kapcsolatos növekvő tudományos szkepticizmusról L.: BETTINI, Giovanni: Climate Barbarians at the Gate? A Critique of Apocalyptic Narratives on ‘Climate Refugees’, *Geoforum*, 45, 2013, 63–72. p.

⁴⁰ SUNGA S., Lyal: Does Climate Change Worsen Resource Scarcity and Cause Violent Ethnic Conflict?, *International Journal on Minority and Group Rights*, 21, 2014, 1–24. p. Az éghajlatváltozást az emberi biztonsággal összekötő irodalmat is meg kell említeni. L.: REDCLIFF R., Michael – GRASSO, Marco (eds.): *Handbook on Climate Change and Human Security*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham–Northampton, 2013.

⁴¹ Erről L. a következő friss tanulmányt: THORP M., Teresa: *Climate Justice: A Voice for the Future*, Palgrave Macmillan, Houndsmills, Basingstoke, New York, 2014.

Az emberi jogok és az éghajlatváltozás közötti kapcsolattal összefüggő megközelítések nagy száma az emberi jogok és a környezet egymásra hatásával foglalkozó kutatásokból eredhet, valamint azokból a törekvésekből, melyek a tiszta és egészséges környezethez való jogot hangsúlyozzák.⁴² Ezek a megközelítések azonban sok esetben átfedik egymást és az eddig elvégzett kutatás rendkívül szerteágazónak tűnik.

Valójában az „emberi dimenzió” fontossága⁴³, és ez által az éghajlatváltozás társadalmi összefüggései⁴⁴ ellenére, az olyan homályos és zavaros jelenség, mint az éghajlatváltozás összekötése az emberi jogokkal egy sor fogalmi és elemzési kérdést vet fel.⁴⁵ Ezek a témakörök (A) az éghajlatváltozás hatásai és az emberi jogi jogsértések közötti okozati összefüggés bizonyításával, és (B) az emberi jogok alkalmazásának határaival és azok vitatott, területen kívüli alkalmazásával foglalkoznak.⁴⁶ Egy másik kérdéskör (C) az esetleges károk elbírálásának, értékelésének időbeli keretét érinti.⁴⁷ Rendkívül nagy nehézséget jelentene, például, visszavezetni az éghajlatváltozás hatásainak, mint a globális felmelegedésnek az eredetét és jogi bizonyossággal megállapítani nemcsak azt, hogy ez vajon akadályozott-e (vagy fog-e akadályozni) valakit emberi jogai élvezetében, vagy megsértette-e ezeket a jogokat, illetve azt is, hogy az esetleges vádlottnak (nagy valószínűség szerint az állam) kötelessége lett volna-e védeni ezeket az emberi jogokat, stb.

Azonban ezek a kihívások nem kendőzhetik el az emberi jogok és az éghajlatváltozás közötti lehetséges kapcsolatot, hanem sokkal inkább ennek lehetőségeire mutatnak rá.⁴⁸ Más szóval, erre a kapcsolatra nem „csapdaként” kell tekinteni, hanem előremutató, jövőbeli alkalmazását kell szem előtt tartani a fent említett megközelítések alapján. Emellett ahogyan Caney is állítja: „bármely, az éghajlatváltozás hatásaival kapcsolatos nézet, mely figyelmen kívül hagyja annak az emberi jogok élvezetével kapcsolatos következményeit alapvetően hiányos és nem megfelelő”.⁴⁹ Továbbá, ahogyan a fentiekben is említésre került, az Emberi Jogi Tanács hangsúlyozta, hogy az éghajlatváltozás által okozott károk kezelésének fontos emberi jogi vonatkozása van, illetve nemzetközi jogi kötelezettséget is jelent.⁵⁰

Ez tehát a következő elemzés „lencséje”, mely az Oroszországban és Észak-Európában élő óslakos népeket és az éghajlatváltozás veszélyeit vizs-

⁴² McINERLEY-LANKFORD: *i.m.*, 31. jegyzet, 431–432. p.

⁴³ L.: a Maléban 2007-ben elfogadott, a globális éghajlatváltozás emberi dimenziójáról szóló nyilatkozatot: <http://www.ciel.org/Publications/Male_Declaration_Nov07.pdf> (letöltve: 2016. 03. 05.).

⁴⁴ McINERLEY-LANKFORD: *i.m.*, 31. jegyzet, 432. p.

⁴⁵ *Uo.*, 433. p.

⁴⁶ *Uo.*

⁴⁷ *Uo.*, 434. p.; EJT: *i.m.*, 16. jegyzet, 70. bekezdés.

⁴⁸ *Uo.*, 437. p.

⁴⁹ CANEY: *i.m.*, 29. jegyzet, 90. p.

⁵⁰ EJT: *i.m.*, 16. jegyzet, 96. bekezdés

gálja. A következő rész azzal foglalkozik, hogy az említett országokban az éghajlatváltozás okozta károk milyen veszélyt jelentenek az őslakos népekre és (emberi és őslakos) jogaik élvezetére nézve. Az érintett őslakos népek a számik, a grönlandi inuit közösség, és (legalább) 46 őslakos nép, melyeket Oroszországban hivatalosan „kisszámú északi, szibériai és távol-keleti őslakos népekként” ismernek el.⁵¹

Őslakos népek Európában és az éghajlatváltozás fenyegetése

Éghajlatváltozás és a természeti erőforrások kizsákmányolása

A kőolaj- és földgázipar az üvegházhatású gázok kibocsátásának egyik legnagyobb okozója, forrása.⁵² Részben ezek a kibocsátások okozzák a globális felmelegedést, ami pedig egyéb kedvezőtlen hatásokat idéz elő, mint például a permafroszt felbomlása. Az IPCC 2014-es ötödik értékelő jelentése szerint „az üvegházhatású gázok folyamatos kibocsátása további felmelegedést és az éghajlati rendszer összes alkotórészében bekövetkező hosszantartó változásokat okoz[...].”⁵³ Ebből arra lehet következtetni, hogy a kőolaj- és földgázipar

⁵¹ 255/2000. sz. határozat az Orosz Föderációban élő kisszámú őslakos népek közös listájáról és az 536-r/2006 sz. rendelet (és ezt követő módosításai) az északon, Szibériában és Távol-Keleten élő kisszámú őslakos népek listájáról. Az eredeti lista, amely 2000-ben lett elfogadva, (csupán) 40 őslakos népet sorolt fel. Az őslakos népekkel kapcsolatos orosz állami meghatározás négy feltételt tartalmaz, többek között számbeli feltételt. Ennek alapján az adott őslakos néphez tartozó személyek száma nem haladhatja meg az 50 ezer főt. Ez a feltétel világszinten eléggé egyedülállónak számít, és aszimmetrikus jogvédelmet teremt azok között a csoportok között, melyek hasonló kihívásokkal néznek szembe és jellemzőkkel rendelkeznek, azonban végeredményben nincsenek őslakos népekként elismerve, mint az altaj kezhi, a nogajok, a komik (zürjének) vagy az izvata közösség. Erről L.: a Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről Tanácsadó Bizottságának (ACFC) 2002. szeptember 13-án elfogadott és közzétett első véleményét Oroszországról, ACFC/INF/OP/I(2003)005, 53. bekezdés; JAMES, Anaya: Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights and Fundamental Freedoms of Indigenous Peoples. Addendum: Situation of ips in the Russian Federation, Fifteenth Session of the Human Rights Committee, 23 June 2010, UN Doc. A/HRC/15/37/Add.5., 5. p., 7–8. bekezdés; TOMASELLI, Alexandra – KOCH, Anna: Implementation of Indigenous Rights in Russia: Shortcomings and Recent Developments, *International Indigenous Policy Journal*, 5(4), 2014, 1–2. p.; KOCH, Anna – TOMASELLI, Alexandra: Indigenous Peoples’ Rights and their (new) Mobilizations in Russia, *European Diversity and Autonomy Papers*, 2015, 7–8. p.

⁵² Például Novégia esetében L.: Norwegian Environment Agency: *Oil and Gas Activities*, 2016. július 7., <<http://www.environment.no/topics/marine-and-coastal-waters/oil-and-gas-activities>> (letöltve: 2016. 03. 06.)

⁵³ PACHAURI K., Rajendra – MEYER, Leo: Summary for Policymaker, In: Uó.: *Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, Intergovernmental Panel on Climate Change, Geneva, 2015, 8. p., <http://epic.awi.de/37530/1/IPCC_AR5_SYR_Final.pdf> (letöltve: 2016. 03. 10.).

- valamint a fosszilis üzemanyagok növekvő használata - nagy valószínűség szerint az éghajlatváltozással összefüggő károkat okoz. A természeti erőforrások, mint a kőolaj és földgáz rohamos használata a világ sok országában erősödik, beleértve a jelen tanulmány által vizsgált államokat is. Ebből kifolyólag a következő rész röviden áttekinti a kőolaj- és földgázipar terjeszkedését Oroszországban és az észak-európai országokban.

Oroszország

Oroszország a világ egyik legnagyobb kőolaj- és földgáztermelője. Az eddig feltárt földgázkészletek negyedével (25,2%), a kőolajkészletek 6,5%-ával, illetve a világ második legnagyobb kőszén tartalékával (19%) rendelkezik. Az ország 20%-kal járul hozzá a világ fölgáz-előállításához és 12%-kal a világ kőolaj-előállításához.⁵⁴ 2015-ig Oroszország, még több kőolaj- és földgázvezeték kiépítésével, kitermelési képességének növelését tűzte ki célul.⁵⁵

Oroszországban az őslakos népek hagyományosan nagy és távoli területeken élnek a nyugati Kola-félszigettől a keleti Bering-szorosig. Ezek a területek ásványkincsekben, beleértve a kőolajat, földgázt és ásványi anyagokat, rendkívül gazdagok.⁵⁶ Olajkitermelő helyek a következő területeken találhatóak: Murmanszki terület, Nyenyec Autonóm Körzet, Jamali-Nyenyec Autonóm Körzet, Sakha (Jakutföld) Köztársaság, Csukcs Autonóm Terület és Kamcsatka terület. Földgáz és kőolajlelőhelyek találhatóak a Hanti-Manysi Autonóm Területen és a Jamali-Nyenyec Autonóm Körzetben, emellett gázvezeték megépítését tervezik az Altaj Köztársaságban.⁵⁷

Ahogy az az Európa Tanács Kisebbségvédelmi Keretegyezményének Tanácsadó Bizottsága (a továbbiakban Tanácsadó Bizottság, ACFC) is aláírta, a kőolajjal és földgázzal kapcsolatos ellentétes gazdasági érdekek, valamint egyéb ipari kizsákmányolás általánosságban véve előnyt élveznek az őslakos népek igényeivel szemben.⁵⁸

⁵⁴ Russische Föderation Wirtschaft, *Auswärtiges Amt*, 2012, <http://www.auswaertigesamt.de/sid_B40F8123E22148D094A371B4F839A55C/DE/Aussenpolitik/Laender/Laender_infos/RussischeFoederation/Wirtschaft_node.html> (letöltve: 2016. 03. 15.).

⁵⁵ HEINRICH, Andreas: *Russlands Erdöl- und Erdgasexportrouten*, In: PLEINES, Heiko (ed.): *Die Russische Erdöl- und Erdgaswirtschaft: Aktuelle Entwicklungen im Überblick*, Forschungsstelle Osteuropa, Bremen, 2011, 22. p., <<http://www.forschungsstelle.uni-bremen.de/UserFiles/file/06-Publikationen/Arbeitspapiere/fsoap113.pdf>> (letöltve: 2016. 03. 15.).

⁵⁶ International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA): *The Indigenous World 2013*, IWGIA, Copenhagen, 2013, 30. p.

⁵⁷ TOMASELLI-KOCH: i.m., 51. jegyzet, 4. p. Szintén L. ANAYA: i.m., 51. jegyzet, 47. bekezdés.

⁵⁸ ACFC: i.m., 51. jegyzet, 49. bekezdés.

Grönland

Grönland majdnem teljes népessége az őslakos inuit népcsoportoz tartozik.⁵⁹ Az utóbbi években Grönland jelentős mértékben beruházott a nyersanyag-kitermelő cégek bevonzásába. 2013-ban például a grönlandi kormány a London Mining bányavállalat számára, a magas pénzügyi teher ellenére, kitermelési engedélyt biztosított a fővárostól, Nuuktól 150 km-re található nagy külszíni vasbányára.⁶⁰ A projektet 2014-ben a London Mining pénzügyi korlátozásai miatt felfüggesztették, melyet azonban időközben beolvasztott a Chinese General Nice Development Ltd.⁶¹ Jelenleg további bányai projektek előkészítése zajlik.⁶² Bár a bányai par Grönlandon még mindig korlátozva van⁶³, hatalmas potenciállal rendelkezik a következő évekre nézve.⁶⁴ Ehhez két tényező járul hozzá: a ritka földfémek iránti növekvő globális kereslet és a jégtaarakók lebomlása, mely lehetővé teszi az eddig elérhetetlen területek feltárását.⁶⁵ Emellett Grönland nagy vasérc-, réz-, cink-, arany-, uránium-, valamint ritka földfémkészletekkel rendelkezik.⁶⁶ Ezen túl nemrégiben a keleti parton és az északnyugati területeken lehetséges kőolaj- és földgázlelőhelyekre is bukkantak.⁶⁷ Thomsen szerint azonban aggályos a bányászati engedélyek kiadásával kapcsolatos átláthatóság és a nyilvános konzultáció hiánya.⁶⁸

Finnország

Finnország hivatalosan a sarkvidéki környezet védelmének élvonalában helyezkedik el és ennek érdekében erőfeszítéseket tesz a fosszilis tüzelőanyagok használatának csökkentésére.⁶⁹ Azonban ahogyan Grönland esetében is, itt is

⁵⁹ Az 56 ezer főből álló teljes népességéből 50 ezer fő. THOMSEN, Marianne Lykke: *Greenland*, IWGIA, *The Indigenous World 2016*, IWGIA, Copenhagen, 2016, 22. p.

⁶⁰ SEJERSEN, Frank – THOMSEN, Marianne Lykke: *Greenland*, IWGIA, *The Indigenous World 2015*, IWGIA, Copenhagen, 2015, 24. p.

⁶¹ Uo.

⁶² THOMSEN: i.m., 59. jegyzet, 27. p.

⁶³ Uo.

⁶⁴ IZGORODIN, Oleg – RASMUSSEN, Johan: *Greenland Benchmarking Report 2016*, Arctic Cluster of Raw Materials - ACRM and Confederation of Danish Industry - DI, Web version, 2016, <http://acrm.dk/wp-content/uploads/2016/02/Greenland-Benchmarking-Report_WEB_FINAL.pdf> (letöltve: 2016. 03. 15.).

⁶⁵ Uo., 45. p.

⁶⁶ Uo., 47. p.

⁶⁷ Uo., 46. p., 2. ábra.

⁶⁸ THOMSEN: i.m., 59. jegyzet, 27. p. Erről L. a következő tanulmányt is: WILSON, Emma: *Energy and minerals in Greenland: Governance, Corporate Responsibility and Social Resilience*, International Institute for Environment and Development, London, 2015, <<http://pubs.iied.org/pdfs/16561IIED.pdf>> (letöltve: 2016. 03. 17.).

⁶⁹ HAMILTON, Neil: *Go Finland! First Arctic Nation to Call for a Global Sanctuary around the North Pole*, *Greenpeace*, 2013. szeptember 4., <<http://www.greenpeace.org/international/en/news/Blogs/makingwaves/go-finland-first-arctic-nation-to-call-for-a-blog/46483>> (letöltve: 2016. 03. 17.).

növekvő érdeklődés mutatkozik a jégtakaró visszahúzódása következtében esetlegesen fellelhető kőolaj- és földgázkészletek kiaknázására.⁷⁰ A finnországi kőolajfogyasztás 1960 óta megnégyszereződött, és azóta is magas, még azoknak az erőfeszítéseknek ellenére is, melyek a villamosenergia-termelés forrásainak diverzifikálását próbálják elérni.⁷¹

A Tanácsadó Bizottság 2010-es, Finnországgal kapcsolatos harmadik véleményében arról számolt be, hogy a számi őslakos népesség területhez való jogát jelenleg teljes mértékben védik a széleskörű kitermelési tevékenységekkel szemben.⁷² Az országban a kőolaj- és földgázipar fejlődése a továbbiakban is átláthatatlan, homályos, azonban a számik számára biztosított (korlátozott) területhez való jogok alulmaradhatnak a kőolaj- és földgáz felkutatásával kapcsolatos érdekekkel szemben.⁷³

Norvégia

Norvégia a világ egyik legnagyobb nyersolaj- és földgázkitermelője. 1990 óta a cseppfolyósított földgáz előállítása majdnem megkétszereződött.⁷⁴ A Norvégiai Környezetvédelmi Ügynökség (*Norwegian Environment Agency*) előrejelzései szerint a kőolaj- és földgáz-előállítás kb. 2020-ig ezen a szinten marad és 2030 körül csökkenni kezd majd.⁷⁵

Emellett a következő években egy új sarkvidéki olajkikötő⁷⁶ és egy 280 km hosszú olajvezeték kiépítését tervezik a Barents-tengerben elhelyezkedő Skrugard és Havis olajmezők olajának Finnországba történő szállítása érdeké-

⁷⁰ EBINGER K., Charles: Finland Trip Report: Harnessing Offshore Opportunities in the Arctic, *Brookings Institution Research Reports*, 2013. július 26., <<http://www.brookings.edu/research/reports/2013/07/25-finland-offshore-opportunities-arctic-ebinger>> (letöltve: 2016. 03. 20.).

⁷¹ Statistics Finland: The Use and Sources of Energy 1917–2007, <http://www.stat.fi/tup/suomi90/maaliskuu_en.html> (letöltve: 2016. 03. 20.).

⁷² ACFC, 2010. október 14-én elfogadott és 2011. április 13-án közzétett harmadik jelentés Finnországról, ACFC/OP/III(2010)007, 50. bekezdés.

⁷³ Elvileg a finn kormány kötelessége, hogy tárgyaljon a számi parlamenttel minden olyan törvényről, jogszabályról, amely közvetlen vagy közvetett módon befolyásolhatja a finn számikról szóló törvény 9. részében felsorolt ügyeket, azonban nem létezik olyan szerv, amely betöltené ezt a feladatot. TOMASELLI, Alexandra – GRANHOLM, Petra: The Frustrations of the Right to Political Participation of Minorities: Practical Limitations in the Case of the Nordic Sami and the Roma, *EYMI* (2009), 8, 2011, 167. p. Az éghajlatváltozás összefüggésében a számik lehetőségeinek (és jogának) szükségszerű, az északi államokban történő erősítésével kapcsolatban L.: STOYANOVA: i.m., 6. jegyzet, 310–311. p.

⁷⁴ L.: a Norvég Környezetvédelmi Ügynökség Kőolaj kitermelés a norvég kontinentális talapzaton című ábráját, i.m., 52. jegyzet.

⁷⁵ Uo.

⁷⁶ NILSEN, Thomas: New Arctic Oil Terminal in Finnmark, *The Barents Observer*, 3 September 2012, <<http://barentsobserver.com/en/energy/new-arctic-oil-terminal-finnmark-03-09>> (letöltve: 2016. 03. 21.).

ben.⁷⁷ Lehetséges, hogy az említett területen lakó számi őslakos népességnek nem lesz beleszólása ennek kiépítésébe.⁷⁸ Mind a kőolaj- és földgázkitermelés, mind az olaj és gázkészülékek okozta szennyezőanyag helyi, regionális és globális hatásokat vált ki.⁷⁹ 2016 elején Tord Lien, a norvég kőolaj- és energiaügyi miniszter megerősítette a hajlandóságot a Norvégia északi területein történő olajfúrások folytatására, illetve új feltáró projektek megvalósítására a Lofoten és Vesterålen térségek partjainál. Emellett a norvég kormány több felderítetlen sarkvidéki területen új olajfeltárás megkezdését tervezi.⁸⁰

Svédország

Finnországhoz hasonlóan Svédország az utóbbi időben szintén leállította a sarkvidéki kőolaj- és földgázkitermelést.⁸¹ A legnagyobb svéd kőolaj- és földgázkitermelő és előállító cég a független Lundin Petroleum, mely Svédországban jelenleg nem üzemel⁸², feltehetően azért, mivel egyelőre nem találtak kőolajkészleteket az országban.⁸³

⁷⁷ PETERSEN, Trude: First Oil to Finnmark, *The Barents Observer*, 2013. február 12. <<http://barentsobserver.com/en/energy/2013/02/first-oil-finnmark-12-02>> (letöltve: 2017. 03. 21.).

⁷⁸ 2005-ben a norvég parlament elfogadta a „Finnmark törvényt”, részben alkalmazkodva a 169. sz. ILO Egyezmény (14. cikk) területhez való jogokkal kapcsolatos rendelkezéseihez. A törvény létrehozta a „Finnmark Estate” (*Finnmarkseiendommen*) autonóm szervezetet, mely a finnországi földterület, víz és egyéb természeti erőforrások irányításáért felelős – 46 ezer km² (azaz kb. Dánia mérete), melyet Norvégiában hagyományosan a számi laknak – annak érdekében, hogy védjék a számi kultúrát, rénszarvas-tenyésztést, legeltetést, gazdasági tevékenységet és a közösségi életet. A (norvég) számi parlament nevezi ki a Finnmark Estate vezetőségi tagjainak felét és iránymutatással szolgál a műveletlen földek használatával kapcsolatos változtatásokról, melyeket az államnak, a megyének és a helyi hatóságoknak kötelező jelleggel figyelembe kell venniük. Azonban a törvény nem tér ki sem a tengeri és part menti erőforrásokra, sem a halászati jogokra. Ezáltal a kőolajvezetékek építése a Finnmark Estate irányításán kívül esik még akkor is, ha ez az adott területet súlyosan érinti. Resource Centre for the Rights of Indigenous Peoples: The Finnmark Act and the Finnmark Estate, <http://www.galdu.org/govat/doc/eng_finnmark_act.pdf> (letöltve: 2016. 03. 24.); MIKKEL SARA, Johan: Indigenous Governance of Self-Determination: The Saami Model and the Saami Parliament in Norway, paper presented in the Symposium on “The Right to Self-Determination in International Law”, organized by Unrepresented Nations and Peoples Organization (UNPO), Khmers Kampuchea-Krom Federation (KKF), Hawai’i Institute for Human Rights (HIHR), 29 September-1 October 2006, The Hague, Netherlands, <<http://www.unpo.org/downloads/JohanMikkelSara.pdf>> (letöltve: 2016. 03. 24.), 2–3. p. és 78. jegyzet.

⁷⁹ Norvég Környezetvédelmi Ügynökség: i.m., 52. jegyzet.

⁸⁰ STAALSEN, Atle: Norway says Lets Drill, Sweden Cries Halt, *The Barents Observer*, 26 January 2016, <<http://thebarentsobserver.com/industry/2016/01/norway-says-lets-drill-sweden-cries-halt>> (letöltve: 2016. 03. 24.).

⁸¹ Uo.

⁸² Lundin Petroleum: Operations, <<https://www.lundin-petroleum.com/eng/operations.php>> (letöltve: 2016. 03. 24.).

⁸³ A Lundin Petroleum Norvégiában működik, ahol nemrég „jelentős” kőolajlelőhelyre

Svédországban a bányászati tevékenységek terjeszkedése – főként Kiruna városban és a város körül – és a jelenlegi urbanizációs tervek elsőbbséget élveznek a számi rénszarvasok legeltetésére tett területi követeléseivel szemben és ezáltal veszélyeztetik a számi népesség hagyományos életmódját.⁸⁴ 2016 elején a Gällivare Járási Bíróság elismerte a számi lakosok kizárólagos jogát a helyi vadászati és halászati tevékenységek ellenőrzésében egy kis faluban, Girjasban, amely az északi sarkkörön kívül helyezkedik el. A számi mint „óslakos nép” vitatott státusza ellenére az említett ügy nagy előrelépést jelentett Svédországban a számi területi jogainak védelme szempontjából.⁸⁵ Azonban négy vadászokat, halászokat tömörítő és motoros szánokat használó egyesület levele után svéd ügyvédek fellebbeztek a döntés ellen.⁸⁶ Ebből következtetni lehet arra, hogy továbbra is jelentős a feszültség a számi óslakos népesség és az egyéb sürgető gazdasági érdekek között. Ahogyan Finnország esetében is, a kőolaj- és földgázkitermelő projektek, amennyiben elfogadásra kerülnek, elsőbbséget élvezhetnek majd a számi területi jogaival szemben.⁸⁷

Az éghajlatváltozás káros hatásai

Oroszország

Oroszország északi részein a globális felmelegedés hatásai, mint például a jégtakarók lebomlása, a levegő hőmérsékletének emelkedése, illetve a szélsőséges időjárási jelenségek gyakorisága, valamint az extrém éghajlat általános mérséklődése mind az évszakok változó megjelenését, ütemezését eredményezik (fenológia).⁸⁸ Oroszország északi területei gyorsabb ütemben melegednek, mint a világ többi része⁸⁹, a Sakha térség különösen érintett. Az utób-

bukbantak 160 km-re a norvég parttól. AFP/The Local: Huge Arctic oil discovery by Swedish company, *The Local*, 14 October 2014, <<http://www.thelocal.se/20141014/huge-oil-discovery-by-swedish-company>> (letöltve: 2016. 03. 24.).

⁸⁴ ACFC, 2012. május 23-án elfogadott, 2012. november 16-án közzétett harmadik jelentés Svédországról, ACFC/OP/III(2012)004, 57. bekezdés.

⁸⁵ CROUCH, David: Sweden's Indigenous Sami People Win Rights Battle against State, *The Guardian*, 3 February 2016, <<https://www.theguardian.com/world/2016/feb/03/sweden-indigenous-sami-people-win-rights-battle-against-state>> (letöltve: 2016. 03. 25.).

⁸⁶ PETERSEN, Trude: Sweden Appeals Sami Land Use Case, 11 March 2016, *Radio Canada International*, <<http://www.rcinet.ca/eye-on-the-arctic/2016/03/11/sweden-appeals-sami-land-use-case>> (letöltve: 2016. 03. 25.).

⁸⁷ A (svéd) számi parlament tisztán tanácsadói jogkörrel rendelkezik, és nem avatkozhat be ezekben az ügyekben. TOMASELLI-GRANHOLM: i.m., 73. jegyzet, 167. p.

⁸⁸ CRATE A., Susan: Climate Change and Human Mobility in Indigenous Communities of the Russian North, *Brookings Institution Research Report*, 30 January 2013, III, <<http://www.brookings.edu/~media/Research/Files/Papers/2013/1/30%20arctic%20rus-sia%20crate/30%20climate%20russia%20crate%20paper.pdf>> (letöltve: 2016. 03. 29.).

⁸⁹ Uo., IV.

bi évtizedben tudományosan bizonyítottá vált, hogy a jégtakarók lebomlása, az átlagos éves lehulló csapadék mértéke és a levegő hőmérséklete soha nem látott mértékben emelkedett. Ezeket a hatásokat az éghajlatváltozásnak tulajdonítják.⁹⁰ Crate nemrégiben rámutatott arra, hogy bár jelenleg nem fenyeget, de a közeljövőben sor kerülhet a *Viliui Sakha* őslakos nép áttelepítésére. A növekvő csapadék, az általános éghajlat mérséklődése és a jégtakarók jelenlegi lebomlása miatt kecske- és lótenyésztési gyakorlatuk hamarosan kivitelezhetlenné válik.⁹¹

Grönland

Ahogy a fentiekben említésre került, a globális felmelegedés miatt a grönlandi jégtakaró növekvő mértékben visszahúzódik.⁹² Az IPCC 2014-es, ötödik értékelő jelentése alapján Grönlandon az „antropogén éghajlatváltozás”⁹³ 1960 óta a vízkörforgás felmelegedéséhez és a jégtakaró visszahúzóódásához, valamint 1993 óta felszíni olvadáshoz is hozzájárul.⁹⁴ Ez befolyásolja az inuit népesség életmódját is. Buijs például arról számolt be, hogy az inuit tunumiit nép a kiszámíthatatlan időjárás miatt egyre több nehézségbe ütközik az utazások és egyéb biztonságot érintő helyzetek (beleértve a baleseteket) során.⁹⁵ A szerző azt is kiemelte, hogy az inuit tunumiit nép a fókavadászatról a tőkehal-halászatra áll át, és többek szerint a jég fogyatkozása miatt a fókák számának csökkenése is várható.⁹⁶

Finnország

Finnországban szintén gyorsan emelkedik a hőmérséklet. Egy nemrégiben a Kelet-finnországi Egyetem és a Finn Meteorológiai Intézet által készített tanulmány szerint a hőmérséklet, főként 1960 után, átlagosan 2 Celsius fokkal emelkedett, ami majdnem kétszer magasabb a globális átlagnál.⁹⁷ Egyéb, Finnország vonatkozásában előre jelzett éghajlatváltozás okozta hatások a hőmérséklet növekedése (különösen télen) és a csapadék mennyiségének növekedése, főként a déli területeken a hótakaró csökkenése és a jégréteg csök-

⁹⁰ Uo., IV.

⁹¹ Uo., V.

⁹² IZGORODIN-RASMUSSEN: *i.m.*, 64. jegyzet, 45. p.

⁹³ Az antropogén éghajlatváltozást az emberi tevékenység idézi elő. PEEL, Jacqueline: *Climate Change Law: The Emergence of a New Legal Discipline*, *Melbourne University Law Review*, 32(3), 2008, 924. p.

⁹⁴ PACHAURI-MEYER: *i.m.*, 53. jegyzet, 5. p.

⁹⁵ BUIJS, Cunera: *Inuit Perceptions of Climate Change in East Greenland*, *Études Inuit / Inuit Studies*, 34(1), 2010, 50. p.

⁹⁶ Uo.

⁹⁷ SANTTU, Mikkonen et al.: *Trends in the Average Temperature in Finland, 1847–2013*, *Stochastic Environmental Research and Risk Assessment*, 29, 2015, 1528. p.

kenése.⁹⁸ Ez az utóbbi az egyetlen, ami különösképpen hatással lehet a számi nép rénszarvастenyésztésére és a legeltetésre.

Norvégia

Norvégiában az átlaghőmérséklet az elmúlt években általánosságban véve a megszokottnál magasabb volt, főként a sarkvidéki területeken, ahol a 2009-ben mért hőmérséklet az előző időszakhoz képest majdnem 3 Celsius fokkal volt magasabb.⁹⁹ A Norvég Környezetvédelmi Ügynökség jelentése szerint „több, az éghajlatváltozás okozta változás volt már az eddigiekig is megfigyelhető a norvégiai természeti környezetben, az élőhelyek típusát és a faji összetételt illetően pedig nagy változások várhatók”.¹⁰⁰ A kőolaj- és földgáz-üzemeltetés az üvegházhatású gázok kibocsátásának egyik legnagyobb forrása az országban, ami hozzájárul a globális felmelegedéshez és a tavak elsavasodásához.¹⁰¹

A Norvég Sarki Intézet (*Norwegian Polar Institute*) nemrég készült tanulmánya rámutatott arra, hogy a hőmérséklet fagyponthoz közeli ingadozása a norvég sarkvidéki területeken hirtelen jégképződést idéz elő, mely által a rénszarvasoknak nehezebbé válik az élelem megtalálása. Emellett a melegebb hőmérséklet több betegség terjedésének és az élősködők elszaporodásának is teret ad, mely ezeket az állatokat gyakran érinti. E tényezők pedig befolyásolják a számi rénszarvастenyésztő tevékenységét.¹⁰²

Svédország

Ahogy a többi ország esetében, az általános felmelegedés várhatóan Svédországban is a globális átlagnál magasabb lesz.¹⁰³ A Svéd Éghajlati és Sebezhetőségi Bizottság (*Swedish Commission on Climate and Vulnerability*) már 2007-ben megállapította, hogy „az éghajlatváltozás súlyosan befolyásolja majd a svédországi rénszarvастenyésztés feltételeit”¹⁰⁴. Azonban az egyelőre tisztá-

⁹⁸ JYLHA, Kirsti – LAAPAS, Mikko – RUOSTEENOJA, Kimmo: Climate Scenarios, In: BERGSTRÖM, Irina et al. (eds.): *Ecosystem Services and Livelihoods: Vulnerability and Adaptation to a Changing Climate*, Finnish Environment Institute, Helsinki, 2011, 23. p. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37031/FE_26en_2011.pdf?sequence=3> (letöltve: 2017. 03. 28.).

⁹⁹ Norwegian Environment Agency: Norway's Climate, 7 May 2015, <<http://www.environment.no/Topics/Climate/Norways-climate>> (letöltve: 2016. 03. 28.).

¹⁰⁰ Uo.

¹⁰¹ Uo., 52. jegyzet.

¹⁰² OSETH, Ellen: *Climate Change in the Norwegian Arctic: Consequences for Life in the North*, Norwegian Polar Institute, Grøseth Trykk, 2011, 15. p.

¹⁰³ Swedish Commission on Climate and Vulnerability: *Sweden Facing Climate Change: Threats and Opportunities*, 2007, 124. p., <<http://www.government.se/content/1/c6/09/60/02/56302ee7.pdf>> (letöltve: 2016. 03. 29.).

¹⁰⁴ Uo., 375. p.

zatlan, hogy ez *hogyan* befolyásolja a számi népeiséget vagy hagyományos tevékenységeiket, mint például a rénszarvastyenyésztést.¹⁰⁵ Furberg, Evengård és Nilsson tanulmánya többek között kiemeli, hogy a svédországi számi rénszarvastyenyésztők különösen sebezhetők az éghajlatváltozás és annak hatásai által, és annak komoly következményei lesznek a kereskedelmükre és általános életmódjukra. A szerzők arról számoltak be, hogy úgy tűnik, a számi rénszarvastyenyésztők tehetetlenek az éghajlatváltozással szemben és valóban tartanak attól, hogy a következő generációnak többé nem lesz lehetősége az ilyen hagyományos életmód folytatására.¹⁰⁶

Az őslakos népek jogai az éghajlatváltozással szemben

Ahogy a bevezetőben is említésre került, az őslakos népek nem rendelkeznek védelemmel az éghajlatváltozáshoz köthető károkkal szemben, azonban nagy valószínűség szerint a társadalom egyéb rétegeinél nagyobb mértékben érintettek ezáltal. Ezzel összefüggésben az alábbi rész megpróbálja beazonosítani, mely őslakos népekre vonatkozó nemzetközi jogi eszközök biztosítanak (valamilyen) védelmet a vizsgált országokban élő őslakos népek számára. Ez a szakasz különösen az őslakos népek területi jogával foglalkozik, illetve azazal, hogyan vannak azok megalkotva és biztosítva a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) bennszülöttekről és törzsi népekről szóló, 1989-es Egyezménye (a továbbiakban ILO 169. sz. Egyezmény) és a 2007-es ENSZ őslakos népek jogairól szóló Nyilatkozata (a továbbiakban Nyilatkozat) által.¹⁰⁷ Azt is ki kell emelni, hogy a tanulmány által vizsgált összes ország aláírta a Nyilatkozatot és (Oroszország kivételével¹⁰⁸) jóváhagyta annak tartalmát, azonban csak két ország (Norvégia és Dánia, Grönland számára) ratifikálta az említett ILO Egyezményt.¹⁰⁹

¹⁰⁵ *Uo.*, 377–380. p.

¹⁰⁶ FURBERG, Maria – EVENGARD, Birgitta – NILSSON, Maria: Facing the Limit of Resilience: Perceptions of Climate Change among Reindeer Herding Sami in Sweden, Results and Conclusions, *Global Health Action Journal*, 4, 2011, <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3204920>> (letöltve: 2016. 03. 29).

¹⁰⁷ ENSZ Közgyűlés 61/295. sz. határozata. ENSZ őslakos népek jogairól szóló Nyilatkozata, 2007. szeptember 13., UN Doc. A/RES/61/295.

¹⁰⁸ Az UNDRIP elfogadásával kapcsolatos eredeti szavazatokat L.: a Közgyűlés sajtóközleményében: General Assembly adopts Declaration on Rights of Indigenous Peoples: 'Major Step Forward' towards Human Rights for All, says President, 13 September 2007, GA/10612, <<http://www.un.org/press/en/2007/ga10612.doc.htm>> (letöltve: 2016. 03. 29).

¹⁰⁹ Az ILO 169. sz. Egyezményének ratifikációjával kapcsolatos jelenlegi helyzetről L.: <http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:11300:0::NO:11300:P11300_INSTRUMENT_ID:312314:NO> (letöltve: 2016. 03. 29).

Az óslakos népek és az éghajlattal és környezettel kapcsolatos nemzetközi viták

Kulovesi hangsúlyozta, hogy az éghajlatváltozással kapcsolatos nemzetközi jogi keretnek olyan alapvető kérdésekkel kell foglalkoznia, mint például az igazságszolgáltatás, egyenlőség és méltányosság.¹¹⁰ Az éghajlatváltozással kapcsolatos jelenlegi jogi keret azonban egyelőre nem tartalmaz semmilyen (kötelező) emberi jogi biztosítékokat.

2015. december 12-én 195 szerződő fél egyezett meg az ún. Párizsi Megállapodásról¹¹¹, melyet 2016. április 22-én 178 állam írt alá (Nemzetközi Föld napja).¹¹² Eddig (2016. július 7.) 19 szerződő fél ratifikálta a megállapodást, mely akkor lép hatályba, amikor azt 55, az üvegházhatású gázok kibocsátásának legalább 55%-át okozó szerződő fél ratifikálja.¹¹³ Összefoglalva, az új megállapodás szerint a felek kötelesek a kibocsátásokat 2 Celsius fok alatt tartani (illetve lehetőség szerint 1,5 Celsius fok alatt), növelniük kell az alkalmazkodást szolgáló képességet és elő kell segíteniük az „éghajlathoz való alkalmazkodást” (2. cikk, a, b). Az új megállapodás öt fő kihívással foglalkozik: a kibocsátás csökkentése (mérséklése); a globális és átlátható leltár készítése; az alkalmazkodást szolgáló intézkedések erősítése; az éghajlat hatásai által okozott veszteségek és károk helyreállításának lehetősége; rugalmassági és támogató intézkedések bevezetése, beleértve az új pénzügyi eszközöket, melyek segítik a fejlődő országokat nemzeti céljaik, illetve az éghajlattal kapcsolatos nemzeti akciótervek megvalósításában.¹¹⁴

Több mint 250, óslakos népeket képviselő megbízott vett részt aktívan a párizsi tárgyalásokon és kérték, hogy az óslakos népek jogai kerüljenek bele

¹¹⁰ KULOVESI, Kati: Exploring the Landscape of Climate Law and Scholarship: Two Emerging Trends, In: HOLLO-KULOVESI-MEHLING: *i.m.*, 35. p.

¹¹¹ UNFCCC, Conference of the Parties (COP): Adoption of the Paris Agreement, 12 December 2015, UNDoc. FCCC/CP/2015/L.9. A COP az UNFCCC 7. cikke alapján annak döntéshozó és felülvizsgálati szerve. 1995 óta (egy évvel az UNFCCC hatályba lépését követően) évente tartott ülést. Az első ülésre Németországban, Berlinben került sor. A COP-ben az összes fél képviselteti magát. A COP, röviden, az UNFCCC hatékony végrehajtása érdekében értékeli a Felek által tett intézkedéseket, erőfeszítéseket és az Egyezmény céljainak elérése érdekében tett előrelépést. L.: UNFCCC: Conference of the Parties (COP), <<http://unfccc.int/bodies/body/6383.php>> (letöltve: 2016. 03. 30.).

¹¹² A Párizsi Megállapodás ratifikációjának helyzetéről L.: <https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7-d&chapter=27&lang=en> (letöltve: 2016. 03. 30.).

¹¹³ A Párizsi Megállapodás 21. cikkének 1. bekezdése kimondja: „A jelen Megállapodás azon naptól számított harmincadik napon lép hatályba, amelyen a Keretegyezmény legalább 55 Részes Fele – akik együttesen az üvegházhatású gázok összes globális kibocsátásának becslés szerinti legalább 55%-áért felelnek – letétbe helyezte megerősítő, elfogadó, jóváhagyó vagy csatlakozási okiratát”.

¹¹⁴ UN Climate Change Newsroom: Historic Paris Agreement on Climate Change. 195 Nations Set Path to Keep Temperature Rise Well Below 2 Degrees Celsius, 12 December 2015, <<http://newsroom.unfccc.int/unfccc-newsroom/finale-cop21>> (letöltve: 2016. 04. 02.).

a Párizsi Megállapodás (fő és kötelező erejű) szövegébe. Ez a kísérletük azonban kudarcot vallott.¹¹⁵ A megállapodás preambuluma azonban hivatkozik az őslakos népekre és elismeri, hogy „az éghajlatváltozás az emberiség közös problémája, és a Feleknek, az éghajlatváltozással kapcsolatos intézkedések meghatározása során tiszteletben kell tartaniuk, támogatniuk és mérlegelniük kell az ezzel kapcsolatos emberi jogi kötelezettségeiket, az egészséghez való jogot, az őslakos népek jogait, [...]” (Párizsi Megállapodás, preambulum, 11. bekezdés). Továbbá a 7. cikk emlékeztet „a hagyományos tudás és az őslakos népek tudásának fontosságára”, mely kiindulási alapot és útmutatást biztosít az alkalmazkodás érdekében tett lépésekhez. A világ egyes részein az őslakos népek az éghajlatváltozáshoz történő alkalmazkodás érdekében valójában fejlett innovatív stratégiákkal rendelkeznek. Ezek a csoportok felhasználták hagyományos tudásukat például arra, hogy Afrikában a víz lefolyásával szemben biztosítsák a talaj felszíni tápanyagainak megtartását, megmaradását.¹¹⁶ A Párizsi Megállapodás fent említett 7. cikke mellett az őslakos népek hagyományos tudására szintén egyfajta „alkalmazkodási lehetőségként” utal az Éghajlatváltozással Foglalkozó Kormányközi Bizottság (IPPC) 2014-es ötödik értékelő jelentése.¹¹⁷

Habár mindig is a környezettel kapcsolatos nemzetközi viták előterében helyezkedtek el, az őslakos népeket a környezetről szóló nemzetközi és az éghajlatváltozással kapcsolatos jogi szabályok kialakításánál csekély mértékben vették figyelembe.¹¹⁸ Az 1992-ben Rio de Janeiroban megrendezett ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája (a továbbiakban Föld csúcstalálkozó) óta az őslakos népek aktívan részt vettek a környezettel kapcsolatos vitákban és a környezeti károkkal és fenntartható fejlődéssel szemben jogaik tiszteletben tartását követelték.

¹¹⁵ Az őslakos népek jogainak védelmére történő utalást először a 2.2. cikk korábbi tervezetei, majd a melléklet tartalmazta, azonban ez a végleges szövegből eltűnt. FRANK, Miriam Anne: *Annexed’ The Rights of Indigenous Peoples in the UN Climate Change Conference 2015*, *Cultural Survival*, March 2016, <<https://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/annexed-rights-indigenous-peoples-un-climate-change>> (letöltve: 2016. 04. 02.).

¹¹⁶ Secretariat of the United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues: *Climate Change: An Overview*, New York, November 2007, 11, <www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/climate_change_overview_en.doc> (letöltve: 2016. 04. 05.). Továbbá L.: HANSUNGULE, Michelo – OLUBORODE JEGEDE, Ademola: *The Impact of Indigenous Peoples’ Land Tenure and Use: The Case for a Regional Policy in Africa*, *International Journal on Minority and Group Rights*, 21, 2014, 262–266. p.

¹¹⁷ IPPC: *i.m.*, 1., 24. és 26. jegyzet.

¹¹⁸ Secretariat of the United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues: *i.m.*, 116. jegyzet, 4. p. Az őslakos népek jogait a legutóbbi jelentések is elhanyagolták. FRASER, Barbara: *Indigenous Rights Get Little Mention in Climate Agreement*, 18 December 2014, <<http://indiancountrytodaymedianetwork.com/2014/12/18/indigenous-rights-get-little-mention-climate-agreement-158351>> (letöltve: 2016. 04. 05.).

A Föld csúcstalálkozóhoz köthető a környezetről és fejlődésről szóló, 1992. évi Riói Nyilatkozat (a továbbiakban Riói Nyilatkozat), mely 27 elvet tartalmaz¹¹⁹, melyek nemzetközi környezetvédelmi elvekké váltak¹²⁰, melyek között megtalálhatók az éghajlatváltozás szempontjából különösen lényeges elvek is, például többek között a fenntartható fejlődés, az elővigyázatosság elve, a közös, de differenciált felelősség elve, a „szennyező fizet” elve, stb.¹²¹

A Riói Nyilatkozat olyan elvet is tartalmaz, mely kifejezetten az őslakos népeket veszi figyelembe (22. elv). Ez az elv elismeri, hogy „az őslakos népeknek és közösségeiknek, illetve más helyi közösségeknek ismereteik és hagyományos gyakorlataik miatt létfontosságú szerepük van a környezetgazdálkodásban és a fejlesztésben.”¹²² Emellett kötelezettséget ró az államokra, hogy elismerjék és támogassák identitásukat, kultúrájukat és érdekeiket, illetve segítsék elő „hatékony részvételüket a fenntartható fejlődés elérésében” (22. elv, második bekezdés).

Emellett a Föld csúcstalálkozó egy önkéntes akcióterv, az Agenda 21 elfogadását sürgette, mely „Az őslakos népek és közösségeik szerepének elismerése és megerősítése” címmel (26. fejezet) egy fejezetet az őslakos népeknek szentel.¹²³ Ez a fejezet az őslakos népeket és közösségeiket, földjeik megőrzésében játszott szerepüket és „a földjükkel kapcsolatos holisztikus hagyományos szaktudásukat, természeti erőforrásaikat és környezetüket” helyezi a középpontba.¹²⁴

Céljai között az említett fejezet javasolja, hogy a kormányoknak megfelelő politikák és/vagy ad hoc hazai jogi eszközök által, beleértve a nemzeti vitarendezési intézkedéseket és megállapodásokat és erőforrás-gazdálkodással kapcsolatos gondokat, fel kell hatalmazniuk az őslakos népeket és közösségeiket; védeniük kell az őslakos népeket a környezet szempontjából hibás vagy társadalmilag és kulturálisan nem megfelelő tevékenységekkel szemben; el kell ismerniük hagyományos tudásukat és azt, hogy ez hogyan segíti a fenn-

¹¹⁹ ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája, Rio de Janeiro, 1992. június 3–14., UN Doc. A/CONF.151/26, <<http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>> (letöltve: 2016. 04. 05.).

¹²⁰ CONDON J., BRADLY – SINHA, TAPEN: *The Role of Climate Change in Global Economic Governance*, Oxford University Press, Oxford, 2013, 23. p.

¹²¹ További információ az elvekről L.: Uo., 27–39. p., és MAGUIRE, ROWENA: *Foundations of International Climate Law: Objectives, Principles and Methods*, In: HOLLO–KULOVESI–MEHLING: *i.m.*, 83–110. p., 94–103. p.

¹²² ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája, Rio de Janeiro, 1992. június 3–14., 22. elv, 1. bekezdés, UN Doc. A/CONF.151/26.

¹²³ ENSZ Környezetvédelmi Program, „Agenda 21” akcióterv: <<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=52>> (letöltve: 2016. 04. 10.). L. a 26. fejezetet: *Recognising and Strengthening the Role of Indigenous People and their Communities*, <<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=52&ArticleID=74&l=en>> (letöltve: 2016. 04. 10.).

¹²⁴ Uo., 26. fejezet, 26.1. bekezdés.

tartható fejlődés előmozdítását; el kell ismerniük a megújuló energiaforrásoktól és ökoszisztémáktól való függésüket és hagyományos tapasztalataik, tudásuk és erőforrás-gazdálkodási gyakorlatuk alapján erősíteni kapacitásépítésüket; és végül támogatni az őslakos népek és közösségeik „aktív részvételét” azokban a politikákban és intézkedésekben, melyek nagy valószínűség szerint érintik őket, illetve a fenntartható fejlődési stratégiák támogatása és vizsgálata érdekében létrehozott megőrzési stratégiák és más vonatkozó programok kialakítása során.¹²⁵ A fenti célok elérése érdekében az Agenda 21 a 26. fejezetben javasolja, hogy az őslakos népeknek és közösségeiknek „területeik felett nagyobb ellenőrzési jogot, forrásaik felett önszabályozást adjanak, vegyenek részt az őket érintő, fejlesztéssel kapcsolatos döntések meghozatalában, beleértve, ahol ez jogszerű, a védett területek kialakításában és kezelésében.”¹²⁶

Ezek a célok visszatükrözik az őslakos népek területi jogaival kapcsolatos nemzetközi jogi szttenderdek, melyek a lentiekben kerülnek bemutatásra.

Az őslakos népek területhez való joga: a nemzetközi szttenderdek áttekintése

Sok, ha nem az összes őslakos nép spirituális kapcsolatot ápol a földjével. Sok esetben megélhetésük, kultúrájuk, és ezáltal életstílusuk (vagy életmódjuk) is a hagyományosan tulajdonukban lévő vagy egyébként használatukban lévő földhöz való hozzáféréstől függ. Ezáltal a hagyományosan végzett tevékenységek végzésére való képtelenség nagy valószínűség szerint befolyásolja az őslakos népek megélhetési módjait, illetve kultúráját. Ez az életmódjukba való (közvetlen) beavatkozás hasonló a magán- és a családi élet, valamint az otthon megsértéséhez (ECHR, 8. cikk), ahogyan azt az Emberi Jogok Európai Bizottsága a *G. és E v. Novégia* (1983) ügyben is elismerte.¹²⁷

Ennek alapján az őslakos népek területhez való joga tág fogalom. Az őslakos népek hagyományos látásmódja és területhez való kötődésük egy sor jogot foglal magába, melyek jóval túlmutatnak a pusztá tulajdonhoz való jogon vagy a területhez való tulajdonjogon. Ezt a megközelítést kifejezetten a 169. sz. ILO Egyezmény 13. cikke vezeti be, mely kimondja, hogy a terület fogalma az Egyezményben „magába kell, hogy foglalja a területek fogalmát, mely lefedi azon területek teljes környezetét, melyeket az érintett népek foglalnak el vagy egyébként használnak”.

A 169. sz. ILO Egyezmény a területi jogoknak hat cikket szentel. Ezek néhány megközelítést és a következő jogokat és/vagy kötelezettségeket sorolják fel. (a) Az őslakos népek területi tulajdonhoz, birtokláshoz való joga és/vagy a hagyományosan elfoglalt földterülethez való hozzáférés, beleértve az állam

¹²⁵ Uo., 26. fejezet, 26.3. bekezdés.

¹²⁶ Uo., 26. fejezet, 26.4. bekezdés.

¹²⁷ Emberi Jogok Európai Bírósága, 9278/81 és 9415/81. sz. beadvány, *G. and E. v. Norway*, 1983. október 3-i ítélet.

kötelezettségét arra, hogy védje az őslakos népek hagyományosan elfoglalt földterületét, különös tekintettel a nomád népekre (14.1. cikk). (b) Az állam kötelessége a hagyományosan elfoglalt földterületek körülhatárolására (14.2. cikk). (c) Az államok kötelezettsége az őslakos népek természeti erőforrások feletti jogának védelmére és az őslakos népek jogára, hogy részt vegyenek az effajta források kihasználásában, kezelésében és megőrzésében (15.1. cikk), kivéve a földalatti erőforrásokat, amennyiben azokra az állam tartja fenn magának a jogot (15.2. cikk). (d) Az őslakos népek áthelyezésének tilalma (16.1. cikk); ha ezt nem lehet elkerülni, akkor az áthelyezés előtt az államnak kötelessége az érintett őslakos népek szabad akaratát figyelembe venni és az csak teljes körű beleegyezésükkel hajtható végre (16.2. cikk); az őslakos népek joga a földterületükre való visszatéréshez (16.3. cikk); és az őslakos népek (földterület vagy anyagi) kárpótláshoz való joga abban az esetben, ha visszatérésük nem lehetséges (16.4. és 16.5. cikk).

Az UNDRIP ennél holisztikusabb nézetet képvisel. Többek között elismeri, hogy az őslakos népek nem távolíthatók el erőszakkal földjükről és területeikről, és nem lehet őket szabad, előzetes és teljes körű tájékoztatáson alapuló beleegyezésük nélkül áthelyezni, valamint ezt csak jogos és méltányos kártérítésről való megegyezés után és, ahol ez lehetséges, a visszatérés lehetőségének biztosításával lehet véghezvinni (10. cikk). Az államoknak hatékony mechanizmusokat és jóvátételt kell biztosítaniuk minden olyan intézkedés miatt, ami az őslakos népeket megfosztja földjeiktől, területeiktől és erőforrásaiktól (8.2. cikk, (b)). Továbbá a 25. cikk megerősíti, hogy „az őslakos népeknek joguk van fenntartani és megerősíteni jellegzetes spirituális kapcsolatukat a hagyományosan birtokolt vagy egyébként lakott és használt földjeikkel, területeikkel, vizeikkel és part menti tengereikkel és egyéb erőforrásaikkal, valamint a jövő nemzedék számára fenntartani az ezzel kapcsolatos kötelezettségeiket.”

Az őslakos népeknek joguk van azokhoz a földekhez, területekhez és erőforrásokhoz, melyeket hagyományosan birtokolnak, foglalnak el, vagy egyébként használnak vagy megszereztek, valamint joguk van e területek birtoklásához, használatához, fejlesztéséhez és ellenőrzéséhez (26. cikk, 1-2. bekezdés). Az ILO 169. sz. Egyezményének 16. cikkéhez hasonlóan az UNDRIP 28. cikkének 1. bekezdése kimondja, hogy az őslakos népeknek joguk van az általuk hagyományosan birtokolt vagy egyébként elfoglalt földekkel, területekkel és erőforrásokkal kapcsolatos jóvátételre, melyeket szabad és előzetes beleegyezésük, valamint teljes körű tájékoztatásuk nélkül elkoboztak, elvettek, elfoglaltak, használtak vagy megkárosítottak. A jóvátétel jelenthet kártérítést vagy jogos, igazságos és méltányos (föld vagy pénzbeli) kompenzációt, mely minőségében, méretében és jogi helyzete szempontjából azonos, hacsak az érintettek szabadon máshogyan nem egyeznek meg (28. cikk 2. bekezdés). Az őslakos népeknek joguk van a környezet fenntartására és védelmére (29. cikk 1. bekezdés). Az államoknak olyan intézkedéseket kell hozniuk, melyek

által, az érintett őslakos népek szabad és előzetes beleegyezésének és előzetes tájékoztatásának megszerzése nélkül, elkerülik a veszélyes anyagok tárolását (29. cikk 2. bekezdés). Az őslakos népek területén katonai tevékenység nem folytatható (30. cikk 1. bekezdés). Végül, a 32. cikk 1. bekezdése kimondja az őslakos népek jogát arra, hogy meghatározzák és fejlesszék a földjeik és területeik, valamint egyéb erőforrások fejlesztésével és használatával kapcsolatos prioritásokat és stratégiákat. A 2. bekezdés az államok felelősségét tartalmazza az őslakos népekkel való jóhiszemű konzultációk és együttműködés folytatására, illetve a földjeiket vagy területeiket és egyéb erőforrásaikat érintő bármilyen projekt elfogadása előtt szabad és előzetes tájékoztatáson alapuló beleegyezésüket kell, hogy adják.

Ennek következtében a területhez való jog egyéb jogokkal is összefügg, például a konzultációhoz és részvételhez való joggal, a terület és természeti erőforrások használatához és kezeléséhez való joggal, a kárpótláshoz és áttelepítéshez való joggal, a lakóhely elhagyására való kényszerítés tilalmával (mint a szabad mozgáshoz való jog) és a visszatéréshez való joggal.¹²⁸ A területhez való jog az őslakos népek kulturális jogaként is értelmezhető¹²⁹, mivel „[...] az őslakos népek területhez való jogának elismerése az őslakos népek túlélése, fennmaradása szempontjából az egyik legsürgetőbb ügynek tekinthető”¹³⁰.

A területhez való jogok az éghajlatváltozás szempontjából is ígéretes területnek tűnnek. A területhez való jogok megfelelően alkalmazva, például védhetik az őslakos népeket az éghajlatváltozás okozta károk és a természeti erőforrások kiaknázása során (mely hozzájárul az éghajlatváltozás káros hatásaihoz) alkalmazott áttelepítésekkel szemben. Valójában az új fosszilis tüzelőanyagok feltárási projektjeit gyakran az őslakos népek területein tervezik megvalósítani. A 169. sz. ILO Egyezmény (főként a 16. cikk) és az UNDRIP (10. cikk és 8. cikk 2. bekezdése) rendelkezései az áttelepítés tilalmával és az esetleges kárpótlással kapcsolatban az őslakos népek számára némi védelmet biztosítanak vagy kiegészítik a nemzeti szabályozást azokban az országokban, ahol a 169. sz. ILO Egyezmény nincs hatályban. Végül, de nem utolsósorban, az őslakos népek területi jogának hatékony alkalmazása, nagy valószínűség szerint, a Riói Nyilatkozat 22. elve és az Agenda 21 26. fejezetével összhangban, biztosítja a környezeti egészséget.

¹²⁸ XANTHAKI, Alexandra: *Indigenous Rights and United Nations Standards: Self-determination, Culture and Land*, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, 252–267. p.

¹²⁹ GILBERT, Jérémie: *Indigenous Peoples' Land Rights under International Law: From Victims to Actors*, Transnational Publishers, Ardesely, 2006, 115–128. p.

¹³⁰ *Uo.*, XIV. Az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság nemrégiben kimondta, hogy „figyelembe véve az őslakos és törzsi népek bensőséges kapcsolatát a földjükhez, a tulajdonjog védelme és az ebből adódó használat és élvezet szükséges fennmaradásuk, túlélésük biztosításához” Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság, *Case of the Kichwa Indigenous People of Sarayaku v. Ecuador*, Serie C, No. 245, 2012. június 27-i ítélet, 146. bekezdés.

Összegzésképpen, az óslakos népek területhez való jogának nemzetközi sztenderdjei alapvető normatív keretként szolgálhatnak arra, hogy kialakuljon egyfajta értelmezés az óslakos népek védelme érdekében az éghajlatváltozás káros hatásaival szemben.

*Egyéb fontos nemzetközi sztenderdek*¹³¹

Európai kontextusban a Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (a továbbiakban FCNM vagy Keretegyezmény), különösen annak 4.2., 5. és 15. cikke további védelmet biztosít az óslakos népek számára az éghajlatváltozás káros hatásaival szemben. A tanulmány által vizsgált négy ország mindegyike ratifikálta a Keretegyezményt. Ez különösen lényeges tekintve, hogy Oroszország tartózkodott az UNDRIP-ről való szavazásánál.¹³²

Azonban sok óslakos nép kifejezetten visszautasítja, hogy „kisebbségeként” hivatkozzanak rájuk vagy azt, hogy a Keretegyezmény alkalmazásának hatálya alá essenek. Emellett a „kisebbség” kifejezést az óslakos népek gyakran pejoratív és lealacsonyító fogalomként értelmezik, különösen a jogok nemzeti szintű és nemzetközi elismerését illetően.¹³³ Norvégia első monitoring folyamata során a *Sámediggi* (számi parlament) kimondta, hogy „a Keretegyezményt nem tartja alkalmazhatónak a számi népre”.¹³⁴ Ezen felül az

¹³¹ Ez a szakasz részben a szerző 2013. november 25-i strasbourgi előadásán alapul, melyet a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény létrehozásának 15. évfordulója alkalmából szervezett kerekasztal-beszélgetésen adott elő.

¹³² A 2013-ban lezajló második egyetemes időszakos felülvizsgálat során Oroszország kifejtette, hogy nem áll szándékában elfogadni vagy jóváhagyni az UNDRIP-t, és megérősítette, hogy már az eddigiekig is teljesítette az abban foglalt normákat. Kimondta, hogy „a kormány kisszámú óslakos népekkel kapcsolatos politikája arra irányul, hogy biztosítsa e népek fenntartható fejlődését és olyan nemzeti szabályozási rendelkezéseken alapulnak, melyek nagyrészt azonosak az óslakos népek jogairól szóló ENSZ Nyilatkozattal. Az orosz jogalkotási és végrehajtási gyakorlat az óslakos népek jogainak tiszteletben tartása, illetve kultúráik megőrzése és fejlesztése érdekében lényegesen meghaladja a Nyilatkozat rendelkezéseit, kiterjesztve annak határait (a szerző kiemelése). HRC, Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Russian Federation, Addendum. Views on Conclusions and/or Recommendations, Voluntary Commitments and Replies presented by the State Under Review, UN Doc. A/HRC/24/14/Add.1, 2 September 2013, 26, reference to recommendation No. 140.223.

¹³³ Ezt a Tanácsadó Bizottság is elismerte. ACFC, Orszországról szóló első vélemény, i.m. 51. jegyzet, 26. bekezdés.

¹³⁴ ACFC, 2001. március 2-án beérkezett és közzétett Norvégiáról szóló első országjelentés, ACFC/SR (2001)001, 4. p. Grönland esete ettől kissé különbözik. Dánia kezdetben kizárta mind a grönlandiakat, mind a feröerieket a Keretegyezmény alkalmazási köréből. Az első monitoring folyamat során ezt a Tanácsadó Bizottság kifogásolta, illetve a Dániával kapcsolatos 2001-es határozatában ezt a Miniszteri Bizottság is aggályosnak nevezte. Ennek következtében a dán kormány a Grönland helyi kormányánál tudakozódott, melytől azt a választ kapta, hogy a Keretegyezmény rendelkezéseit nem tekintik érvényesnek a területükön élőkre nézve. Azonban a második monitoring ciklus folyamán a Tanácsadó Bizottság hangsúlyozta, hogy a dán kormány nem vette fel

őslakos népeknek, mint minden nemzeti kisebbségnek, a Keretegyezmény 3. cikke alapján joguk van az önmeghatározáshoz.

Ebből kifolyólag vizsgáltra szorul, hogy a Keretegyezmény mely cikkei lehetnek hasznosak az őslakos népek éghajlatváltozás okozta károkra szembeni védelmére. Azonban szándék nem mutatkozik arra, hogy a Keretegyezmény rendelkezéseit az őslakos népekre is alkalmazzák. Más szóval, a Keretegyezmény következő cikkeit lehetséges, azonban nem kötelező az Oroszországban vagy az Észak-Európában élő őslakos népekre alkalmazni.

A Keretegyezmény 4. cikkének 2. bekezdése alapján a tagállamok kötelezettsége, hogy intézkedéseket hozzanak a „kisebbségekhez” tartozó személyek teljes és hatékony egyenlőségének biztosítása érdekében. Ez a rendelkezés a Keretegyezmény által elismert összes jog végrehajtása szempontjából egyértelműen alkalmazható és fontos. Azonban ez különösen lényegessé válik, mivel az őslakos népek mind Oroszországban, mind az észak-európai államokban a gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális életben széleskörű problémákkal néznek szembe.¹³⁵ Továbbá a nemrégiben Ziemele bírósági ítélete az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt lévő *Handölsdalen számi falu és Mások kontra Svédország* ügyben részben eltérő véleményében aláhúzta¹³⁶, hogy az őslakos népek, jelen esetben a számik, „lényegükönél fogva” hátrányos helyzetű népcsoport, mivel még mindig a sebezhető csoportok közé tartoznak.¹³⁷

Emellett az őslakos népek hagyományos kultúrájának sok jellegzetessége, mint a halászat, vadászat, rénszarvастenyésztés, stb., a földterületük használatához kötődik, amely – ahogyan már említésre került – egyidejűleg versengő gazdasági érdekek tárgya.¹³⁸ Más szóval, a természeti erőforrások

a kapcsolatot grönlandi és feröeri egyesületekkel annak érdekében, hogy tisztázzák az effajta nézeteket, ahogyan azt a helyi kormány javasolta. Végül is a dán hatóságok mind a grönlandi, mind a feröeri képviselőkkel egyeztettek, akik megerősítették, hogy nem kívánnak élni a Keretegyezmény által biztosított védelemmel. L.: a Tanácsadó Bizottság 2005. május 11-én közzétett második véleményét Dániáról, 2004. december 9., ACFC/INF/OP/II(2004)005, 12–13. és 43. bekezdés, és a Tanácsadó Bizottság 2011. március 31-én elfogadott, 2011. december 1-én közzétett harmadik véleményét Dániáról, ACFC/OP/III(2011)002, 25. bekezdés.

¹³⁵ A Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának első véleménye Oroszországról, i.m., 51. jegyzet, 41. és 131. bekezdés; a Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának 2006. május 11-én elfogadott, 2007. május 2-án közzétett második véleménye Oroszországról, ACFC/OP/II(2006)004, 64., 67. és 306. bekezdés; 135; A Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának 2011. november 24-én elfogadott, 2012. július 25-én közzétett harmadik véleménye Oroszországról, ACFC/OP/III(2011)010, 58. és 220. bekezdés.

¹³⁶ Emberi Jogok Európai Bírósága, *Handölsdalen Sami Village and Others v. Sweden*, 39013/04. sz. beadvány, 2010. március 30.

¹³⁷ Ziemele bírósági ítélete részben eltérő véleménye, idézi KOIVUROVA, Timo: Jurisprudence of the European Court of Human Rights Regarding Indigenous Peoples: Retrospects and Prospects, *International Journal on Minority and Group Rights*, 18, 2011, 20. p.

¹³⁸ Továbbá L.: a Tanácsadó Bizottság első véleményét Oroszországról, i.m., 51. jegyzet, 49. bekezdés.

és földterület széleskörű kiaknázása (illetve az éghajlatváltozás) az óslakos népeket nemcsak a földterületükhöz való hozzáférés és megélhetésük szempontjából befolyásolja, hanem kultúrájukat, és ezáltal identitásukat, vallásukat, hagyományait és kulturális örökségüket is, melyeket a tagállamoknak, a Keretegyezmény 5. cikkével összhangban, támogatniuk kellene.¹³⁹ Habár a hagyományos tevékenységek folytatása nem feltétlenül jelenti azt, hogy ezek ellentétben állnak a technológiai fejlesztésekkel, sőt, éppen ellenkezőleg, ahogyan azt a Tanácsadó Bizottság is aláhúzta.¹⁴⁰

Végül, érdemes megemlíteni a „kisebbséghez” tartozó személyeknek a kulturális, társadalmi és gazdasági életben, valamint a közéletben való hatékony részvételéről szóló 15. cikket. Ezt a cikket lehet úgy értelmezni, mint ami az óslakos népek „részvételét” nemcsak a haszonmegosztásra és a kárpótlásra vonatkozóan, hanem a konzultáció és a megvalósításba való beleszólásuk biztosítása és a nemzeti és regionális fejlesztési tervek és programok értékelése szempontjából is, melyek nagy valószínűség szerint érintik őket, ahogyan azt a Keretegyezmény Magyarázó Jelentésének e rendelkezéssel kapcsolatos magyarázata is kimondja, illetve ahogyan arra a Tanácsadó Bizottság véleményeiben is emlékeztet.¹⁴¹ Ezek a normák a 169. sz. ILO Egyezmény 6. és 7. cikkét is megismétlik, melyek elismerik az óslakos népek konzultációhoz, egyeztetéshez és részvételhez való jogát. A velük való egyeztetéseket jóhiszeműen kell lefolytatni és azoknak valódi párbeszédet kell eredményezniük.¹⁴²

Következtetések

Az éghajlatváltozással és annak hatásaival az emberi társadalom egésze szembesül vagy szembesülni fog. A társadalom néhány rétege, több okból kifolyólag, jobban ki van téve ezeknek a hatásoknak, mint mások. A világban élő óslakos népek sérülékenyebbek, mint más személyek vagy csoportok,

¹³⁹ Továbbá L.: a Tanácsadó Bizottság 2000. szeptember 22-én elfogadott és közzétett első véleményét Finnországról, ACFC/INF/OP/I(2001)002, 22. bekezdés; Tanácsadó Bizottság 2002. szeptember 12-én elfogadott és közzétett első véleményét Norvégiáról, ACFC/INF/OP/I(2003)003, 32. bekezdés; Tanácsadó Bizottság 2002. augusztus 25-én elfogadott és közzétett első véleményét Svédországról, ACFC/INF/OP/I(2003)006, 30–31. bekezdés; Tanácsadó Bizottság 2007. november 8-án elfogadott, 2008. január 30-án közzétett második véleményét Svédországról, ACFC/OP/II(2007)006, 16. bekezdés.

¹⁴⁰ Tanácsadó Bizottság harmadik véleménye Oroszországról, i.m., 135. jegyzet, 80. bekezdés.

¹⁴¹ L.: az Európa Tanács Keretegyezményének Magyarázó Jelentését: Framework Convention for the protection of National Minorities and Explanatory Report, Doc. No. H(95)10, Strasbourg, February 1995, 80. bekezdés, 22. p.

¹⁴² Ezzel kapcsolatban L.: a Tanácsadó Bizottság harmadik véleményét Oroszországról, i.m., 136. jegyzet, 81., 231., és 268. bekezdés.

mivel ők (vagy többségük) mély és spirituális kapcsolatot ápol a földjével. Megélhetésük, és legfőképpen kultúrájuk, és így életmódjuk szempontjából is függnek a földterületüktől. Ellentmondásos módon éppen ők voltak azok, akik holisztikus módon kezelték és gondozták földjeiket és a környezetet, ezáltal kevesebb éghajlatváltozással összefüggő hatást okozva.

Az őslakos népek az 1992-es riói konferencia óta aktívan részt vettek az éghajlatváltozással kapcsolatos vitákban és jogaik tiszteletben tartását követelték. Aktivitásuk ellenére az őslakos népeket csekély mértékben veszik figyelembe az éghajlatváltozással kapcsolatos nemzetközi rendszer kialakítása során, ahogyan a fentiekben is tárgyaltuk.

Az Emberi Jogok Amerika-közi Bizottsága előtt lévő, USA-val szembeni inuit petíció az éghajlatváltozás hatásaival és az emberi (és őslakos népek) jogokkal kapcsolatban vitát és nagyobb nemzetközi figyelmet váltott ki. Az emberi jogok és az éghajlatváltozás közötti kapcsolat azonban felvet néhány fogalmi kérdést.

A fentieket figyelembe véve, a tanulmány először is megpróbálta bemutatni az említett kapcsolatrendszerrel szülő vitákat és rámutatott, hogy az effajta kihívások nem homályosíthatják el azokat a lehetőségeket, melyeket ez a kapcsolódás kínálhat, ahogyan ezt a témával kapcsolatos növekvő – habár szerteágazó – irodalom is mutatja.

Másodsorban a tanulmány azokra az éghajlatváltozáshoz köthető veszélyekre összpontosított, melyek hatással vannak, vagy nagy valószínűség szerint érintik az Oroszországban és az Észak-Európában (Dánia-Grönland, Finnország, Norvégia és Svédország) élő őslakos népeket. Még pontosabban, azokat a veszélyeket tárgyalta, melyeket a kőolaj- és földgázipar okoz, előidézve a fosszilis energiahordozók kizsákmányolását, kiaknázását, ami az üvegházhatású gázok kibocsátását vonja maga után¹⁴³, így ebben a földrajzi térségben hozzájárul az éghajlatváltozás káros hatásaihoz, mint például a permafroszt lebomlásához. Az IPCC 2014-es ötödik értékelő jelentése arról számolt be, hogy „gyakorlatilag biztos a permafroszt arányának csökkenése, mely a globális hőmérséklet folyamatos növekedését vonja maga után”.¹⁴⁴ A permafroszt lebomlása érinti és nagy valószínűség szerint a jövőben még inkább érinteni fogja az őslakos népeket, lakóhelyüket, életmódjukat és ezáltal jogaik élvezetét is. Ez kézzelfogható veszélyt jelent, például, a fent említett őslakos *Viliui Sakha* és az inuit *Tunumiit* népekre, és valószínűleg más országokban is hasonló hatásokat von maga után.

Végül a tanulmány megpróbálta meghatározni azokat az őslakos népekre vonatkozó nemzetközi jogi dokumentumokat, melyek ebben a földrajzi környezetben védelmet nyújthatnak az éghajlatváltozás káros hatásaival szemben. Az őslakos népekről szóló dokumentumok nem védik e csoportokat ki-

¹⁴³ Norwegian Environment Agency: i.m., 52. jegyzet.

¹⁴⁴ PACHAURI –MEYER: i.m., 53. jegyzet, 16. p.

mondottan az éghajlatváltozás okozta károkkal szemben. A tanulmány azonban javasolta, hogy az óslakos népek területi jogaival kapcsolatos nemzetközi jogi sztenderdek szolgáljanak alapvető normatív keretként arra, hogy az említett népek számára az éghajlatváltozás káros hatásaival szembeni védelme érdekében egyfajta értelmezés alakuljon, fejlődjön ki. Végül, európai kontextusban – figyelembe véve, hogy csupán Norvégia és Dánia (Grönland miatt) ratifikálta a 169. sz. ILO Egyezményt, valamint Oroszország tartózkodott az UNDRIP-ről történő szavazástól – a Kisebbségvédelmi Keretegyezmény szolgálhat hasznos eszközként az óslakos népek éghajlatváltozás káros hatásaival szembeni *a priori* védelme szempontjából és egyenlőségük biztosítására (4.2. cikk), kultúrájuk támogatására és kifejezésére, beleértve a földet, mint identitásuk, vallásuk, hagyományaik és kulturális örökségük részét (5. cikk), illetve részvételüket (15. cikk).

(Fordította Varga Csilla)